

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's GRAVENHAGE

**Directoraat-generaal Agro en
Natuur**

Directie Dierlijke Agroketens en
Dierenwelzijn

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/Inv

Behandeld door

dr. S. Sütterlin

T 070 378 5936

s.sutterlin@minez.nl

Datum

Betreft Hoofdpijnen sanering en verduurzaming varkenshouderij

Geachte Voorzitter,

Met deze brief informeer ik uw Kamer over de hoofdpijnen van de warme sanering van de varkenshouderij, zoals aangekondigd in het Regeerakkoord: *"Het laatste decennium zijn we in Nederland geconfronteerd met de gezondheids- en leefomgevingsrisico's in gebieden met een zeer hoge veedichtheid. Die kunnen en willen we niet negeren. Het kabinet zal met de sector en de betreffende provincies bezien hoe we deze problematiek kunnen aanpakken. In samenspraak met de provincies (met name Noord Brabant) wordt bezien hoe een warme sanering van de varkenshouderij in belaste gebieden kan worden vormgeven. Het rijk reserveert hiervoor financiële middelen."*

Hoofdpijnenakkoord

De coalitie Vitale Varkenshouderij heeft in juni 2016 het Actieplan Vitalisering Varkenshouderij gepresenteerd (Kamerstuk 28 973, nr. 180) en daarmee de noodzakelijke koers naar toekomstbestendigheid bepaald. Met dit actieplan wordt langs drie actielijnen (bouwen aan ketensturing, revitalisering en innovatie, kostenreductie) gewerkt aan het versterken van de positie van de varkenshouder in de keten en in de maatschappij. Verduurzaming van de productie maakt hier nadrukkelijk onderdeel van uit. Op dit moment herijkt de coalitie Vitale Varkenshouderij, na het toetreden van vier nieuwe ketenpartijen, dit plan. Met het herijkte actieplan wil de varkenshouderij zijn mondiale voortrekkersrol verder versterken.

De transitie, zoals beschreven in het actieplan, vormt echter geen oplossing voor alle uitdagingen, met name daar waar het gaat om urgente gezondheids- en leefomgevingsrisico's. Vanuit de samenleving is er een groeiende roep om het leefklimaat rondom veehouderijbedrijven te verbeteren. Met name geuroverlast door varkenshouderijen zorgt voor aantasting van het leefklimaat, maatschappelijke onrust en daarmee een negatieve waardering van de sector. Een sector waar bedrijven zich inzetten om het goed te doen en tegelijkertijd geconfronteerd worden met problemen die hardnekkig zijn. Bestaande instrumenten zijn ontoereikend om de problemen op korte termijn aan te pakken. Het kabinet heeft om die reden in het Regeerakkoord een warme sanering in

Ons kenmerk

DGAN-DAD / 18135364

Uw kenmerk

Bijlage(n)

1

veedichte en belaste gebieden aangekondigd en daarvoor € 200 miljoen gereserveerd.

De transitie naar een duurzame varkenshouderijketen die maatschappelijk geaccepteerd en gewaardeerd wordt vraagt om een omslag naar integraal duurzame en emissiearme bedrijfssystemen waarbij schadelijke emissies uit stallen (ammoniak, methaan, geur en fijnstof) brongericht en preventief worden voorkomen. Ik wil de ontwikkeling van dergelijke bedrijfssystemen actief stimuleren.

De genoemde transitie is het streven van zowel overheden als van de sector. Ik ben daarom met de ketenpartijen uit de coalitie Vitale Varkenshouderij, provincies (Noord-Brabant, Limburg, Gelderland, Overijssel en Utrecht) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) zeven hoofdlijnen overeengekomen die in bijgevoegd *Hoofdlijnenakkoord* (HA) zijn vastgelegd (zie bijlage). Daarmee worden enerzijds de meest urgente gezondheids- en leefomgevingsrisico's door de varkenshouderij aangepakt en anderzijds wordt een forse stimulans gegeven aan een verdere verduurzaming van de veehouderij om zodoende te kunnen komen tot een vitalere sector.

Aanpak langs twee sporen

Om maximaal recht te doen aan de uitdagingen die er zowel op de korte als op de middellange en lange termijn liggen ben ik met partijen een gecombineerde aanpak langs twee sporen overeengekomen. Het eerste spoor ziet op het op korte termijn verminderen van de geuroverlast door varkensbedrijven in veedichte gebieden door het saneren en beëindigen van locaties of bedrijven die willen stoppen. Dit zal onder andere worden gerealiseerd door de opkoop en het doorhalen van varkensrechten. Het gaat om varkensbedrijven met een grote geurimpact op omwonenden in de concentratiegebieden Zuid en Oost van de Meststoffenwet. Hiervoor is een besteding voorzien van € 120 miljoen.

Het tweede spoor ziet op de ontwikkeling van en investeringen in nieuwe stal- en houderijsystemen. Dat geldt overigens breder dan alleen voor de varkenssector, zoals ook is toegelicht in het HA. Deze innovatie en verduurzaming voor de varkens-, pluimvee- en melkgeitenhouderij is voor de middellange en lange termijn gericht op een forse reductie en het brongericht voorkomen van schadelijke emissies uit stallen. Hierbij zal voor de pluimveesector aansluiting gezocht worden bij de uitkomsten van de samenwerking in de Regio FoodValley,

waarvoor het kabinet in het Regeerakkoord ondersteuning heeft toegezegd. In totaal is voor innovaties en brongerichte verduurzaming een besteding van € 60 miljoen voorzien, waarvan € 40 miljoen voor de varkens-, € 15 miljoen voor de pluimvee- en € 5 miljoen voor de melkgeitenhouderij. Voorts zal er, in overeenstemming met de toepasselijke staatssteunrechtelijke randvoorwaarden, €8 miljoen gereserveerd worden voor de verschillende flankerende maatregelen in het kader van de Wet verbod pelsdierhouderij bovenop de al eerder hiervoor gereserveerde middelen.

Inzet van de rijksmiddelen zal – conform de afspraken uit het Regeerakkoord – mede getoetst worden op doelmatigheid en doeltreffendheid. De definitieve verdeling zal vervolgens plaatsvinden op basis van een evaluatie van de resultaten (onder meer op doelmatigheid en doeltreffendheid) van de eerste tranche van de sanerings- en beëindigingsregeling.

Inzet

Alle partijen die zich hebben gecommitteerd aan het Hoofdlijnenakkoord zullen zowel organisatorisch als financieel bijdragen aan (het uitvoeren van) beide sporen, ieder vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid. Er wordt aansluiting gezocht bij lopende initiatieven, waardoor meerwaarde wordt gecreëerd en partijen van elkaar kunnen leren. Specifiek wordt verbinding gelegd met het Interbestuurlijk Programma (IBP), onderdeel Vitaal Platteland.

In de tweede helft van dit jaar zullen de maatregelen in gezamenlijkheid door partijen nader uitgewerkt en juridisch vormgegeven worden. Ik streef ernaar de benodigde regelgeving in het eerste kwartaal van 2019 te publiceren, waarna het maatregelenpakket ten uitvoer gebracht kan worden.

De ketenpartijen hebben aangegeven dat realisatie van de doelen uit het HA bij kan dragen aan het versterken van het toekomstperspectief van de varkenshouderij, maar dat er nog aanvullende uitdagingen liggen die geadresseerd moeten worden. Het verwaarden van mest is wat dat betreft een van de grootste uitdagingen. Provincies zijn aan de slag met PIP (Provinciaal Inpassingsplan)- en vergunningprocedures en de sector moet zorg dragen voor professionele vergunningsaanvragen voor mestverwerkingsinstallaties. Daarin heeft de coalitie Vitalisering Varkenshouderij een belangrijke ondersteunende rol. Het verkrijgen van draagvlak in de regio is een belangrijke succesvoorwaarde voor

het welslagen. Betrokken partijen zijn het eens over dit belang en zijn overeengekomen dat zij zich, parallel aan de maatregelen uit het HA, zullen inspannen om de verwaarding van varkensmest tot een realistisch perspectief te brengen.

Raakvlakken met andere beleidstrajecten

Er zijn meerdere lopende en nog in ontwikkeling zijnde beleidstrajecten die gericht zijn op of bijdragen aan de brede verduurzamingsopgave voor de veehouderij. Te denken valt aan de taakstelling voor de veehouderij in het kader van de klimaatopgave, de te maken afspraken in het kader van het IBP, de Regio-enveloppen uit het regeerakkoord, de aankomende herziening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), het Schone Lucht Akkoord (SLA), de aanpak van de resterende fijnstofknelpunten rond veehouderijen en de aangekondigde herbezinning op het mestbeleid. De sanering van de varkenshouderij en de brongerichte verduurzaming van de varkens-, pluimvee en melkgeitenhouderij kent raakvlakken met genoemde trajecten, maar is in de kern bedoeld om urgente problemen in deze kabinetsperiode aan te pakken. In het verlengde hiervan zal op verzoek van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) een expertcommissie, na consultatie van belanghebbenden, aanbevelingen doen voor het verminderen van de geurproblematiek in overbelaste situaties. Daar waar de uitkomsten van deze commissie en andere trajecten elkaar kunnen versterken, bijvoorbeeld bij de verdere verduurzaming door brongerichte emissiebeperkende maatregelen, zal de samenwerking vanzelfsprekend gezocht worden. Indien nodig zal ik ook samen met de staatssecretaris van IenW bezien of wet- en regelgeving dient te worden aangepast.

In het bestuurlijk overleg met provincies/IPO en gemeenten/VNG met de staatssecretaris van I&W op 7 juni 2018 is afgesproken dat het ministerie van IenW het initiatief neemt voor vervolgoverleg met alle betrokken partijen (regionale overheden, sectoren, andere departementen) over de mogelijkheden van een Algemene Periodieke Keuring (APK) voor bestaande stallen en het toepassen van de best beschikbare technieken (BBT). Een belangrijk aandachtspunt daarbij is dat de emissiereducerende maatregelen haalbaar en betaalbaar moeten zijn en dat rekening wordt gehouden met de economische afschrijving en de leeftijd van bestaande stallen. De uitwerking hiervan volgt een parallel spoor, maar gezien het duidelijke raakvlak maak ik me sterk voor

verbinding en afstemming tussen beide departementen. Goede betrokkenheid van de sector is daarbij van belang.

Vanwege de gezondheidsrisico's van hoge fijnstofconcentraties rondom pluimveebedrijven en in lijn met de reactie op het onderzoek 'Veehouderij en gezondheid omwonenden' (VGO) (Kamerstuk 28 973, nr. 191) maak ik, als onderdeel van de verdere verduurzaming van de pluimveeketen, samen met de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat afspraken met de pluimveesector voor een realistische invulling van de ambitie van het kabinet. Inzet in het overleg is te komen tot reductie-eisen voor fijnstof van 70% voor nieuwe pluimveestallen en 50% voor bestaande stallen.

Nu de hoofdlijnen helder zijn, gaan we de gezamenlijke opgave met alle partijen oppakken en invulling geven aan het maatregelenpakket op basis van het HA, waarbij ieder zijn (financiële) verantwoordelijkheid en rol heeft en gaat nemen. Ik zal uw Kamer op de hoogte houden van de voortgang op dit dossier.

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

HOOFDLIJNENAKKOORD WARME SANERING VARKENSHOUDERIJ

1. Uitgangspunten en hoofdlijnen

De Nederlandse varkenshouderij heeft mondiaal een vooraanstaande positie. Er is echter een groeiend besef in zowel de maatschappij als in de sector dat er een versnelling plaats moet vinden in de transitie naar een vitale, robuuste, toekomstbestendige en duurzame varkenshouderijketen die maatschappelijk geaccepteerd en gewaardeerd wordt. De sector zelf heeft hiervoor vanaf juni 2016 al stappen ondernomen door een actieplan Vitalisering Varkenshouderij te presenteren, dat op dit moment wordt herijkt. Met dit actieplan wil de varkenshouderij zijn (mondiale) voortrekkersrol verder versterken.

Die transitie vraagt om andere marktconcepten en verdienmodellen, waarbij consumenten als vragende en de retail als stuwende kracht voor een versnelling kunnen zorgen. Om de impact op het milieu en de directe leefomgeving verder te reduceren, het dierenwelzijn en diergezondheid te versterken en de risico's op gezondheidsklachten voor ondernemer en omwonenden tot een minimum te beperken zijn daarnaast brongerichte emissiereducerende innovaties op het gebied van houderijsystemen en stalconcepten noodzakelijk.

In delen van Nederland is sprake van gezondheids- en leefomgevingsrisico's door intensieve veehouderij. Met name geuroverlast door varkenshouderijen zorgt voor maatschappelijke onrust en een negatieve waardering van de varkenshouderij. De problemen zijn hardnekkig. Bestaande instrumenten zijn ontoereikend om de problemen snel aan te pakken. Het kabinet heeft om die reden in het Regeerakkoord een warme sanering van de varkenshouderij in veedichte en belaste gebieden aangekondigd en hiervoor € 200 miljoen gereserveerd¹. Andere veehouderijsectoren in deze gebieden kennen overigens ook een problematiek met volksgezondheid, leefbaarheid en kwaliteit van leefomgeving. In het kader van fijnstof en de uitkomsten van onderzoeken 'Veehouderij Gezondheid Omwonenden' (VGO) is voor de pluimveehouderij en melkgeiten eveneens een deel van dit geld gereserveerd voor verduurzaming.

Een effectieve aanpak van de problematiek vraagt om samenwerking tussen betrokken partijen. Ieder heeft zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Partijen zijn in gezamenlijkheid gekomen tot de hoofdlijnen voor een aanpak, die we samen verder willen uitwerken.

De provincies Noord-Brabant, Limburg, Gelderland, Overijssel en Utrecht, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, coalitie Vitalisering Varkenshouderij, waaronder de POV, de Rabobank, VION, Agrifirm, Forfarmers, Topigs-Norsvin en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn het met elkaar eens over de volgende hoofdlijnen:

1. Een gecombineerde aanpak langs twee sporen: saneren/beëindigen en innoveren/verduurzamen. Deze aanpak zorgt enerzijds voor het wegnemen van de meest hardnekkige geuroverlast situaties in de veedichte gebieden en anderzijds voor het verminderen van schadelijke gasvormige emissies uit stallen voor de middellange en lange termijn, door het actief ondersteunen van toekomstgerichte veehouderijbedrijven bij het ontwikkelen en het implementeren van brongerichte emissiereducerende maatregelen in stallen (brongerichte verduurzaming).
2. Van de beschikbare programmamiddelen van het Rijk is vooralsnog een besteding van € 120 miljoen voor saneren/beëindigen en € 60 miljoen voor innoveren/verduurzamen voorzien. De definitieve verdeling van de Rijksmiddelen zal plaatsvinden op basis van een evaluatie van de resultaten, effectiviteit en het doelbereik van de eerste tranche van de sanerings- en beëindigingsregeling.

---

¹ Hiervan wordt 10% gereserveerd voor voorbereidings- en uitvoeringskosten. Dit betekent dat van het beschikbare budget € 180 miljoen ingezet kan worden voor de voorziene maatregelen en € 20 miljoen gereserveerd wordt voor uitvoeringskosten. De werkelijke uitvoeringskosten zullen vastgesteld worden op basis van de definitieve subsidie-instrumenten.

3. De middelen voor sanering worden ingezet voor het substantieel verminderen van geuroverlast van varkensbedrijven voor omwonenden. Dit vindt plaats door het (vrijwillig) beëindigen van (locaties van) varkensbedrijven met een grote geurimpact op omwonenden; de opkoop en het doorhalen van varkensrechten van deze bedrijven in de concentratiegebieden Zuid en Oost van de Meststoffenwet. In deze gebieden wordt circa 83% van de varkens gehouden.
4. Voor een succesvolle aanpak van de sanering van de varkenshouderij is meer nodig dan alleen het door het Rijk gereserveerde budget. De aanpak van de problematiek in veedichte gebieden is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, regionale overheden, ketenpartijen en banken. Voor een effectieve en efficiënte aanpak is een aanvullend samenhangend maatregelenpakket noodzakelijk dat naast sanering en beëindiging ook gericht is op verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en het tegengaan van verrommeling van het platteland. Dit vraagt bewustwording, actieve ondersteuning en begeleiding van stoppende varkenshouders. Daarin hebben alle bestuurslagen een eigen verantwoordelijkheid en is tegelijkertijd samenwerking cruciaal. Gemeenten, provincies en de ketenpartijen van de Coalitie Vitale Varkenshouderij leveren een additionele bijdrage aan de sanerings- en beëindigingsregeling van LNV door gezamenlijk een aanpak en een maatregelenpakket voor bewustwording, ondersteuning en begeleiding uit te werken en uit te voeren, dat stoppende ondernemers ook in materiële zin ondersteunt. Elementen hierin kunnen zijn ondersteuningsnetwerken van experts, het faciliteren en ondersteunen van de herbesteding van vrijkomende locaties (waaronder sloop), scholing en loopbaanbegeleiding. Provincies en gemeenten stellen hiervoor menskracht en budgetten beschikbaar.
5. Brongerichte verduurzaming: Het versnellen van de ontwikkeling van en investeringen in nieuwe brongerichte emissiereducerende stalmaatregelen in de varkens-, pluimvee- en melkgeitenhouderij. Hiermee worden op de langere termijn en aansluitend op het investeringsritme van toekomstgerichte bedrijven de gezondheids- en leefomgevingsrisico's van deze sectoren voor omwonenden sterk gereduceerd. Voor brongerichte verduurzaming wordt door het Rijk vooralsnog € 40 miljoen beschikbaar gesteld voor de varkenshouderij, € 15 miljoen voor de pluimveehouderij en € 5 miljoen voor de melkgeitenhouderij.
6. De coalitie Vitalisering Varkenshouderij neemt het initiatief voor een meerjarig innovatie- en voor een versnellingsprogramma voor de brongerichte verduurzaming van varkensstallen (Stal van de Toekomst) als uitwerking van het Actieplan vitalisering varkenshouderij. Voor een succesvolle transitie is van belang dat ketenpartners en overheden de komende jaren hier gezamenlijk de schouders onder zetten en dat de partijen dit intensiveringsprogramma gezamenlijk aansturen, uitvoeren en financieren. Naast de extra Rijksmiddelen stellen de ketenpartners van de coalitie hiervoor in de komende jaren minimaal € 40 miljoen aan extra middelen beschikbaar. Deze middelen kunnen op verschillende manieren beschikbaar worden gesteld, via stimuleringsregelingen of bijvoorbeeld via een revolverend fonds. Dit wordt nader onderzocht. Ook de provincies stellen hiervoor provinciaal in te zetten middelen beschikbaar.
7. Er komt een projectorganisatie waarin partijen gezamenlijk het maatregelenpakket nader zullen uitwerken en invulling zullen geven aan het uitvoeringstraject. Alle te treffen maatregelen moeten voldoen aan Europese staatssteunkaders. Daarbij houden partijen voor het spoor innoveren/verduurzamen rekening met de specifieke rollen en benodigde expertise in de verschillende fasen van ontwikkeling van innovaties, stimuleren van 'first movers' tot uitrol sectorbreed. Het slim verbinden van inzet en financiële middelen van alle partijen is uitgangspunt om innovaties door te laten werken op zoveel mogelijk varkenshouderijbedrijven

Alle partijen spannen zich maximaal in om tot het gezamenlijke maatregelenpakket te komen, de benodigde acties uit te voeren en de resterende vraagstukken op te lossen. In de bijlage is een nadere toelichting opgenomen.

Bijlage: Toelichting bij het Hoofdlijnenakkoord

Doelgroep

De doelgroep voor de sanering en beëindiging bestaat uit ondernemers met een locatie of bedrijf met grote geurimpact op de omwonenden. Het gaat daarbij veelal om ondernemers die geen ontwikkelingsperspectief hebben en die voor de vraag staan of er een toekomst is voor hun varkensbedrijf. Met deze regeling worden weliswaar de meest hardnekkige geuroverlastsituaties aangepakt, een verdere verduurzaming van de varkenshouderij als geheel is noodzakelijk om ook richting de toekomst maatschappelijke acceptatie en legitimatie van de varkenshouderij veilig te stellen en de varkensketen economisch toekomstbestendig te maken. Tevens wordt daarom ingezet op een innovatie- en investeringsspoor voor het stimuleren van de ontwikkeling en de praktijkintroductie van nieuwe stallen en technieken waarmee brongericht schadelijke emissies worden aangepakt. Brongerichte maatregelen zijn noodzakelijk voor een integrale aanpak van meerdere duurzaamheidsaspecten zoals ammoniak, methaan, fijnstof, geur, endotoxinen, diergezondheid, dierenwelzijn en gezondheid van de ondernemer en omwonende. Beginpunt van een brongerichte aanpak is het snel verwijderen van mest uit de stal en de mest vervolgens verwerken in een gesloten systeem.

Naast de varkenshouderij hebben de pluimvee- en melkgeitenhouderij gezondheids- en leefomgevingsrisico's voor omwonenden. Voor deze sectoren wordt daarom eveneens een innovatie- en verduurzamingstraject opgezet.

1. Sanering en bedrijfsbeëindiging

Doel: Een generieke (vrijwillige) sanerings- en bedrijfsbeëindigingsregeling (subsidieregeling) voor varkensbedrijven die geuroverlast voor hun omgeving veroorzaken en die hun bedrijf willen beëindigen.

Redenatie: Geur van varkensbedrijven is de belangrijkste oorzaak van overlast in veedichte gebieden. Het aangrijpingspunt van de maatregel is daarmee geuroverlast van varkensbedrijven op hun omgeving. Andere aspecten zoals ammoniak, fijnstof, methaan en endotoxinen liften bij een bedrijfsbeëindiging mee.

Doelgroep: Varkensbedrijven die een geurbelasting op omwonenden in hun directe leefomgeving hebben (de zogenaamde voorgrondbelasting) en die hun varkensbedrijf geheel of gedeeltelijk of die hun varkenshouderijtak willen beëindigen. De regeling wordt opengesteld in de bestaande concentratiegebieden Zuid en Oost uit de Meststoffenwet (in deze gebieden wordt circa 83% van de varkens gehouden).

Voor varkensbedrijven die op meerdere locaties varkens houden en die vanwege de hoge geurimpact van één of meerdere locaties niet het gehele bedrijf willen beëindigen, bieden de Europese staatssteunkaders aangrijpingspunten, maar pakken de voorwaarden die hieraan verbonden zijn mogelijk beperkend uit. In overleg met de Europese Commissie zal worden verkend wat de mogelijkheden zijn van sanering en beëindiging van locaties met geuroverlast, zonder dat bedrijfsontwikkeling voor andere locaties op slot wordt gezet.

Bij de verdere uitwerking van de sanering- en beëindigingsregeling formuleren partijen eenvoudige en eenduidige selectiecriteria voor de geurbelasting van individuele varkensbedrijven op omwonenden en voor het verminderen van de cumulatieve achtergrondbelasting van geur ('de geurdeken'). Afwegingscriteria zijn in het bijzonder: effectiviteit, helderheid voor de ondernemers, juridische haalbaarheid en uitvoeringslasten.

Gedooogstoppers 2020: Provincies en gemeenten brengen op korte termijn de situatie in beeld met betrekking tot 'gedooogstoppers', waardoor voldoende zicht ontstaat op stoppers en doorstarters. Op basis van de uitkomst van die inventarisatie wordt besloten of het doelmatig is om

gedoogstoppers toe te laten tot de saneringsregeling. Gemeenten hebben hierin een specifieke verantwoordelijkheid, omdat zij toezien op de handhaving van deze gedoogregeling.

Uitgangspunt sanering en bedrijfsbeëindiging: varkenshouders die voldoen aan de voorwaarden komen in aanmerking voor een vaste marktconforme vergoeding voor de op het bedrijf geregistreerde varkensrechten en voor een nader vast te stellen beëindigingsvergoeding. De hoogte van de beëindigingsvergoeding zal worden gebaseerd op het waardeverlies van de stallen, zijnde het verschil tussen de marktwaarde voor en na de bedrijfsbeëindiging (gecorrigeerde vervangingswaarde). De hoogte van beide vergoedingen wordt nader uitgewerkt in de sanerings- en beëindigingsregeling.

Voor maximaal effect en om verplaatsing van de problematiek te voorkomen wordt de opgekochte productieruimte definitief uit de markt gehaald. Hiertoe worden de opgekochte varkensrechten definitief doorgehaald.

Uitgangspunt bedrijfsbeëindiging: conformiteit aan Europese staatssteunkaders, wat o.a. betekent dat de desbetreffende capaciteit definitief beëindigd dient te worden (inleveren milieuvergunning, herbestemming van de intensieve veehouderijlocatie). Een eventuele vergoeding voor de kosten van sloop en asbestsanering van stallen en andere kosten voor de herbestemming van een varkenslocatie moet deel uitmaken van de staatssteunmelding voor de sanerings- en beëindigingsregeling van LNV omdat de staatssteunkaders geen ruimte bieden voor een afzonderlijke sloopkostenvergoeding.

Planning: publicatie van een sanerings- en beëindigingsregeling in het eerste kwartaal van 2019. Na publicatie zullen potentiële stoppers een periode nodig hebben om zich te laten informeren over hun specifieke bedrijfssituatie op het punt van financiën, fiscaliteit, herbestemming van de veehouderijlocatie, sloop van de capaciteit (stallen en stalinrichting), de eigen woning op de betreffende locatie, toekomstplannen en zo verder. De inschatting is dat potentiële stoppers circa 4 tot 6 maanden nodig zullen hebben om tot besluitvorming te komen. Openstelling van de regeling wordt voorzien in twee tranches, halverwege 2019 en in het tweede kwartaal van 2020. De definitieve verdeling van de Rijksmiddelen voor de sanerings- en beëindigingsregeling zal plaatsvinden op basis van een evaluatie van de resultaten, effectiviteit en het doelbereik van de eerste tranche van de sanerings- en beëindigingsregeling.

Rollen en verantwoordelijkheden partijen:

De deelname aan de sanerings- en beëindigingsregeling is vrijwillig, waarbij varkenshouders een individuele afweging maken. Voor een succesvolle beëindigingsregeling is, naast de hoogte van de beëindigingsvergoeding en een marktconforme vergoeding van de varkensrechten die worden gefinancierd door LNV, van belang dat ondernemers zoveel mogelijk gestimuleerd en 'ontzorgd' worden om sociaal verantwoord te kunnen stoppen zodat zij een economisch toekomstperspectief hebben. Dit vraagt om ondersteunende maatregelen die met maatwerk, afhankelijk van de lokale en regionale situatie moeten worden ingezet.

Rijk (LNV): LNV is verantwoordelijk voor het formuleren van de voorwaarden, de juridische verankering (zowel nationaal als Europees) en de uitvoering van de beëindigingsregeling (toetsing op voorwaarden voor aanmelding, selectie op basis van de geurimpact (voorgrond- en achtergrondbelasting), opkoop en doorhalen varkensrechten, het vaststellen van de hoogte van de beëindigingsvergoeding). Ook onderzoekt het Rijk of en zo ja hoe bestaande fiscale maatregelen ondersteuning kunnen bieden.

Gemeenten en Provincies: De gemeenten hebben in samenwerking met de provincies en ketenpartners een trekkersrol bij het benaderen, begeleiden en ondersteunen - inclusief financiële middelen - van potentieel stoppende varkenshouders en het treffen van maatregelen om verrommeling van het platteland door onder andere leegstaande stallen (sloop of herbestemming)

te voorkomen en om stoppende ondernemers een toekomstperspectief te bieden. Daarnaast hebben gemeenten een rol bij het intrekken van de omgevingsvergunningen en de herbestemming van de locaties. Gemeenten en provincies onderschrijven dat een intensivering en stroomlijning van deze inzet op korte termijn gewenst is voor een succesvolle sanering. Naast het instellen van gemeentelijke of regionale ondersteuningsnetwerken van experts en informatieloketten stellen gemeenten in samenwerking met de provincies een integrale aanpak op met bijvoorbeeld de volgende elementen:

- een communicatietraject om pro-actief ondernemers te bereiken die overwegen om te stoppen en deze te informeren over de voorwaarden en vergoedingen die verbonden zijn aan de sanerings- en beëindigingsregeling;
- een loket waar ondernemers zich kunnen laten informeren over en begeleiding kunnen krijgen van experts bij besluitvorming over de toekomst van hun bedrijf. Stoppende ondernemers kunnen vouchers krijgen om expertise en ondersteuning in te huren;
- ruimtelijke instrumenten (herbestemming met eventueel aanvullende instrumenten voor sloop en asbestsanering, VAB, Ruimte voor ruimte etc.);
- sociale instrumenten (schuldsanering, werk naar werk, scholing etc.);
- advisering en begeleiding van de bedrijfsbeëindiging en herbestemming.

De gemeenten² zetten hiervoor personele capaciteit in. Gemeenten en provincies zetten daarnaast in op aanvullende instrumenten en begeleiding om met maatwerk de herbestemming van vrijkomende locaties te ondersteunen. Gemeenten en provincies zetten hiervoor financiële middelen in.

Coalitie vitalisering varkenshouderij (POV, Rabobank, ketenpartijen): De coalitie heeft een rol bij het inbrengen van expertise bij het opstellen van de sanerings- en beëindigingsregeling op basis van de ervaringen bij de pilotregeling Omgevingskwaliteit (ROK), financiële en fiscale expertise en het verkrijgen van draagvlak voor de sanering in de varkenssector en bij erfbetreders. De banken besteden via een maatwerkbenadering gericht aandacht aan stoppende varkenshouders en zetten daarvoor hun reguliere beleid optimaal in.

2. Brongerichte verduurzaming

Doel: Het stimuleren van de ontwikkeling van en investeringen in innovatieve brongerichte emissiebeperkende maatregelen in nieuwe en bestaande stallen in de varkenshouderij en voor de pluimvee- en melkgeitenhouderij.

Varkenshouderij: een innovatie- en een investeringsinstrument voor stallen en technieken waarmee brongericht milieu-emissies uit de stal (geur, ammoniak, methaan, fijnstof en endotoxinen) zoveel mogelijk worden voorkomen. Dit is onder andere mogelijk door een regelmatige afvoer van mest uit de stal, het scheiden van mest en urine bij de bron en het koelen van mest (de Stal van de Toekomst). Brongerichte maatregelen hebben, naast een positief effect op emissies naar het milieu, ook een positieve invloed op het stalklimaat (gezondheid van varkenshouders, medewerkers, erfbetreders en dier), het dierenwelzijn en productieresultaten. Verder wordt een budget gereserveerd voor een programma voor het doormeten van nieuwe stallen en technieken op milieuemissies. Hiermee wordt de wettelijke erkenning en praktijkintroduktie van innovatieve brongerichte emissiebeperkende maatregelen versneld.

Pluimveehouderij: het VGO-onderzoek geeft aanwijzingen dat fijnstof uit pluimveehouderijen omwonenden gevoeliger maken voor infecties, waardoor longontstekingen vaker voorkomen of sprake is van een verminderde longfunctie. Op dit moment worden door het Praktijkcentrum Emissiereductie Veehouderij (PEV) in Foodvalley perspectievolle fijnstofmaatregelen in de

---

² VNG kan vanwege het ontbreken van een formeel bestuur ook niet formeel ondertekenen. Er is echter aan tafel door de vertegenwoordigers van de VNG het vertrouwen uitgesproken dat dit - nadat het bestuur is aangetreden - alsnog kan worden gedaan.

pluimveehouderij onderzocht. Een 'first movers' investeringsregeling, waarmee de introductie op praktijkbedrijven van perspectievolle fijnstofemissie reducerende maatregelen wordt ondersteund, levert een belangrijke bijdrage aan het terugdringen van de fijnstofemissies in de pluimveehouderij.

Melkgeitenhouderij: er is veel maatschappelijke onrust over de gezondheidsrisico's in de melkgeitensector. Vervolgonderzoek (VGO-3) moet uitwijzen wat eventuele oorzaken zijn van de gesignaleerde verhoogde kans op longontstekingen rond melkgeitenhouderijen. Als de oorzaak bekend is (streven is in de loop van 2019) kan gericht innovatiebeleid worden ingezet. Hiervoor wordt een deel van de beschikbare middelen gereserveerd.

Planning: innovatie- en investeringsinstrumenten voor de periode 2019 tot en met 2022.

Rollen en verantwoordelijkheden partijen: Voor het in de praktijk ontwikkelen, bouwen en testen van innovaties op het gebied van stalrichting en nieuwe stalconcepten zijn voorloperbedrijven onontbeerlijk. Het betreft hierbij vaak toekomstgerichte ondernemers die hun nek uit durven te steken, die als het ware voor de troepen uit lopen (first movers). Dit soort ondernemers kan echter niet zonder steun van buiten, niet zonder hulp bij het vinden van financieringsbronnen, bij het zoeken van geschikte locaties, bij het verlenen van vergunningen en bij het toetsen van de effecten van innovaties op het gebied van milieu, welzijn en gezondheid van mens en dier.

Coalitie Vitalisering Varkenshouderij: De coalitie Vitalisering Varkenshouderij stelt in samenwerking met de partners en andere betrokken partijen in het kader van de actualisering ('herijking') van het Actieplan vitalisering varkenshouderij een meerjarig innovatieprogramma 'Stal van de toekomst' op waarbij de focus ligt op het verminderen van de leefomgevingsrisico's door een brongerichte aanpak van schadelijke emissies en het terugdringen van de geuroverlast. Kansrijke innovatieve technologie voor bestaande en nieuwe stallen zal door de coalitie Vitalisering Varkenshouderij financieel worden ondersteund.

Gemeenten: De gemeenten hebben een rol bij het faciliteren van innovaties en investeringen in duurzame stallen die met name ligt in de vergunningverlening voor innovatieve stallen. Hiervoor wordt extra capaciteit vrijgemaakt. Voorwaarde is een goede kennisverspreiding en -deling over innovaties en ontwikkelingen in de sector.

Provincies: De provincies hebben eveneens een rol bij het faciliteren van innovaties en investeringen in duurzame stallen. De provincies zijn in sommige gevallen bevoegd gezag bij de vergunningverlening voor innovatieve stallen op basis van de Wet natuurbescherming. Naast de bestaande financiële instrumenten voor voorloperbedrijven dragen de provincies bij aan een investeringsfaciliteit (revolventend fonds) voor innovatieve varkensstallen op basis van het meerjarig innovatieprogramma Stal van de Toekomst van de coalitie Vitalisering Varkenshouderij.

Rijk: Een instrument voor innovatiesubsidies en investeringssteun voor duurzame stallen met een brongerichte aanpak van gasvormige emissies conform de voorwaarden die gelden vanuit de Europese staatssteunkaders (Richtsnoeren van de Europese Unie voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector en in plattelandgebieden 2014-2020 (2014/C 204/01)). LNV onderzoekt met de partijen hoe haar innovatie- en investeringsmiddelen voor de varkenshouderij zo effectief mogelijk kunnen worden besteed. Hierbij wordt rekening gehouden met de innovatiecyclus voor nieuwe stallen:

- het financieel ondersteunen van het ontwikkelen en uittesten van nieuwe systemen en technologie (innovatiefase);
- het financieel ondersteunen van investeringen in nieuwe stalsystemen op de eerste praktijkbedrijven met als doel een beweging in gang te zetten en de praktijk kennis te laten maken met nieuwe stalsystemen en technieken;

- het uitrollen en versnellen van de toepassing van nieuwe stalsystemen in de praktijk (implementatiefase).

Opties zijn een innovatie- en investeringsregeling van LNV (met eventueel cofinanciering vanuit de partijen), een revolverend fonds (bestaand of nieuw fonds) of een combinatie van regelingen en een fonds.

LNV faciliteert leningen door banken via de bestaande garantiefaciliteit aan ondernemers (Garantie Ondernemers (GO)-faciliteit, Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL)).

LNV faciliteert de partijen bij belemmerende regelgeving door in overleg te treden met het ministerie van I&W over experimenteerruimte en het bieden van zekerheid aan ondernemers die investeren in innovatieve stallen.